

OZBROJENÝ KONFLIKT – DEFINICE A DRUHY

ÚVOD

Tento dokument se zaměřuje na pojem ozbrojený konflikt. Jedná se o klíčový pojem MHP, který vymezuje sféru jeho aplikace *ratione materiae*. První část vysvětluje rozdíl mezi pojmy ozbrojený konflikt a válka. Druhá část se zabývá definicí pojmu ozbrojený konflikt. Třetí část se zaměřuje na typologii ozbrojených konfliktů v MHP a charakterizuje jejich dva hlavní typy – ozbrojené konflikty mezinárodní a vnitrostátní. Čtvrtá kapitola věnuje pozornost některým návrhům na změny či doplnění tradiční typologie, které se v posledních letech objevují.

1. OZBROJENÝ KONFLIKT VS. VÁLKA

Výraz „ozbrojený konflikt“ (armed conflict) se v mezinárodním humanitárním právu začal ve větší míře používat po druhé světové válce. Do té doby byl dominantně používaným výrazem výraz „válka“ (war).¹ Ten sice ze slovníku MHP nevyřadil, v současné době je však používán spíše v ustálených spojeních („zákony a obyčeje války“, „váleční zajatci“ apod.), nikoli při vymezování sféry aplikace MHP *ratione materiae*. Zde prameny MHP mluví o „vyhlášené válce nebo jakémkoli jiném ozbrojeném konfliktu“ (společný článek 2 Ženevských úmluv) v případě mezinárodních ozbrojených konfliktů a „ozbrojeném konfliktu, který nemá mezinárodní ráz a který vznikne na území některé z Vysokých smluvních stran“ (společný článek 3 Ženevských úmluv) v případě ozbrojených konfliktů vnitrostátních.

Posun od „války“ k „ozbrojenému konfliktu“ neznamenal jen změnu terminologickou, ale i změnu pojmovou. Tj. „ozbrojený konflikt“ se od „války“ liší nejen svým označením, ale i svým obsahem. „Válka“ se totiž tradičně, v právním pojetí pojmu, vztahovala jen na určité formy toho „ozbrojeného konfliktu“. Konkrétně byl původní pojem „válka“ oproti novému pojmu „ozbrojený konflikt“ užší ve třech ohledech.

- Zaprvé, válka se tradičně omezovala jen na ozbrojené střety mezi dvěma nebo více státy. Nespadaly sem tedy ozbrojené střety na území jednoho státu. Pro tyto střety se sice časem vžilo označení „občanská válka“, nešlo ale o právní pojem a MHP se na tyto střety neaplikovalo.
- Zadruhé, válka byla vázána na formální vyhlášení (declaration of war). Explicitně povinnost vyhlášovat válku zakotvila *Haagská úmluva III o počátku nepřátelství* z roku 1907,² jednalo se ale o kodifikaci již existujícího obyčeje. Na ozbrojené střety, které nezačaly formálním vyhlášením války, se MHP nevztahovalo.
- Zatřetí, válka označovala jen ozbrojené střety vyšší intenzity. Ačkoli přesný práh této intenzity nikdy nebyl stanoven, panovala shoda, že např. na omezené přestřelky se MHP neaplikuje. Toto pojetí přetrvávalo v právních řádech některých států, např. USA, jež rozlišují válku a použití síly nemající charakter války (use of force short of war).

¹ Srov. F. Mégret, War? Legal Semantics and the Move to Violence, *European Journal of International Law*, Vol. 13, No. 2, 2002, str. 361-399.

² Článek 1 Haagské úmluvy III: „Smluvní strany uznávají, že nepřátelství mezi nimi nesmí počítati bez předcházejícího a nedvojsmyslného oznámení, které musí míti buďto formu válečného prohlášení důvody opatřeného, nebo ultimáta s podmíněným prohlášením války.“

Nově přijatý pojem „ozbrojený konflikt“ všechna tato tři omezení překonává. Vztahuje se na ozbrojené konflikty mezinárodní i vnitrostátní. Nevyžaduje formální (subjektivní) vyhlášení, naopak je vázán na splnění faktických (objektivních) podmínek. A chybí též, aspoň v rámci mezinárodního ozbrojeného konfliktu, požadavek na určitou vyšší intenzitu. Posud od „války“ k „ozbrojenému konfliktu“ tak znamenal výrazné rozšíření sféry aplikace MHP.

2. DEFINICE OZBROJENÉHO KONFLIKTU

Pojem ozbrojený konflikt je sice v MHP standardně používán od druhé světové války, dlouho ale chyběla jeho definice. Ta je přitom s ohledem na to, že na stav ozbrojeného konfliktu je vázáno použití většiny norem MHP, klíčem k určení aplikovatelného právního režimu. O navržení definice se dlouho pokoušely různé výzkumné instituce. Např. Mezinárodní ústav pro výzkum míru ve Stockholmu vymezuje ozbrojený konflikt jako „*dlouhodobé boje mezi vojenskými silami dvou nebo více vlád či mezi vládou a alespoň jednou organizovanou ozbrojenou skupinou*“.³ Vědci z Uppsalské univerzity zas ozbrojený konflikt popsali jako „*spor, který se týká vlády a/nebo území, kde dochází k použití ozbrojené síly mezi dvěma stranami, z nichž alespoň jedna je vládou státu, a která vyústí v nejméně 25 úmrtí souvisejících s vedením boje*“.⁴ Žádná z těchto definic nedošla širšího využití mimo instituci, která je zavedla, zejména se žádná z nich neprosadila v rámci MHP.

Zde se nakonec prosadila definice, kterou navrhl v roce 1995, v prvním rozhodnutí v případě *Tadić*, Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii. Podle této definice se ozbrojeným konfliktem rozumí „*uchýlení se k ozbrojené síle mezi státy nebo děletrvající ozbrojené násilí mezi vládní autoritou a organizovanými ozbrojenými skupinami či mezi takovými skupinami uvnitř jednoho státu*“.⁵ Definice ve své podstatě nenabízí vymezení pojmu ozbrojený konflikt jako takového, jak to činí odborné definice uvedené výše. Namísto toho v sobě kombinuje vymezení dvou hlavních typů ozbrojeného konfliktu, tj. ozbrojeného konfliktu mezinárodního (*uchýlení se k ozbrojené síle mezi státy*) a ozbrojeného konfliktu vnitrostátního (*děletrvající ozbrojené násilí mezi vládní autoritou a organizovanými ozbrojenými skupinami či mezi takovými skupinami uvnitř jednoho státu*). To je dáno rozdíly obou typů konfliktů, o nichž bude pojednáno dále.

K definici zavedené v případě *Tadić*, ať už coby celku, nebo některé z jejích dvou částí, se za posledních 25 let opakovaně přihlásil jak samotný Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii⁶ tak jiné mezinárodní soudní orgány (Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu,⁷ Mezinárodní trestní soud,⁸ Zvláštní soud pro Sierra Leone⁹), mezinárodní vyšetřovací komise,¹⁰

³ SIPRI Yearbook 1997, Armaments, Disarmament and International Security, SIPRI, 1997, str. 17.

⁴ P. Wallensteen, M. Sollenberg, Armed Conflicts 1989–2000, *Journal of Peace Research*, Vol. 38, Number 5, 2001, str. 629–644.

⁵ „/A/ resort to armed force between States or protracted armed violence between governmental authorities and organised armed groups or between such groups within a State.“ ICTY, *Prosecutor v. Duško Tadić*, Case No. IT-94-1-AR72, Appeals Chamber, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, 2 October 1995, para 70.

⁶ Srov. ICTY, *Prosecutor v. Kunarac et al.*, Case No. IT-96-23/1-A, Judgement, 12 June 2002, para 56; ICTY, *Prosecutor v. Ljube Bošković and Johan Tarčlovski*, Case No. IT-04-82-T, Judgment, 10 July 2008, para 175.

⁷ ICTR, *Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu*, Case No. ICTR-96-4-T, 2 September 1998, para 619.

⁸ ICC, *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Case No.: ICC-01/04-01/06, Decision on the confirmation of charges, 29 January 2007, para 233.

⁹ SCSL, *Prosecutor v. Issa Hassan Sesay, Morris Kallon and Augustine Gbao*, Trial Judgment, 2 March 2009, para 95.

¹⁰ Srov. UN, *Report of the Secretary-General's Panel of Experts on Accountability in Sri Lanka*, 31 March 2011, para 181.

Mezinárodní výbor Červeného kříže,¹¹ národní soudy¹² (vč. Nejvyššího správního soudu ČR¹³) a řada představitelů mezinárodněprávní doktríny.¹⁴ Část definice týkající se vnitrostátního ozbrojeného konfliktu byla také převzata do Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (viz článek 8 odst. 2(f)). S ohledem na hojnou citovanost definice i na to, že k ní zatím na mezinárodní scéně neexistuje alternativa, lze uvažovat o tom, že se definice stala součástí obyčejového MHP.

3. TYPY OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ

V MHP se tradičně rozlišují dva typy ozbrojených konfliktů – ozbrojené konflikty mezinárodní a vnitrostátní. Podle názoru MVČK „*právně řečeno, žádný jiný typ ozbrojeného konfliktu neexistuje*“.¹⁵ Oba typy se od sebe primárně odlišují aktéry, kteří se do nich zapojují. V případě mezinárodního ozbrojeného konfliktu (MOK) jsou jimi přinejmenším dva státy, popř. stát a hnutí za národní osvobození. V případě vnitrostátního ozbrojeného konfliktu se jedná o stát a nestátní ozbrojenou skupinu, popř. pouze takové nestátní skupiny. MOK se navíc obvykle odehrává na území více než jednoho státu, naopak VOK v klasickém chápání by měl probíhat na území státu jednoho. Právní režimy MOK a VOK se od sebe vzájemně liší okruhem aplikovatelných norem, přítomností/absencí určitých právních institutů a nastavením kontrolních a sankčních mechanismů.

Pokud jde o okruh aplikovatelných norem, za MOK se uplatní výrazně větší počet pramenů (a pravidel) MHP než za VOK. V rámci ženevského práva, které zajišťuje ochranu válečných obětí, se za MOK použijí všechny čtyři Ženevské úmluvy z roku 1949 a Dodatkový protokol I z roku 1977. Naopak za VOK se použije jen společný článek 3 Ženevských úmluv a výjimečně, při splnění dodatečných podmínek, Dodatkový protokol II z roku 1977. V rámci haagského práva, jež reguluje způsoby a prostředky vedení války, se právní úprava MOK a VOK postupem doby sbližuje, velká část smluvních pramenů (zejména haagské úmluvy z přelomu 19. a 20. století) se ale aplikují jen na MOK. Některé rozdíly byly postupem času překlenuty vývojem v oblasti obyčejového MHP, jehož pravidla, podle (zdaleka ne všemi sdíleného) názoru MVČK,¹⁶ za obou typů konfliktů aplikují v podstatě identické podobě.

Pokud jde o právní instituty, režim MOK je charakterizován přítomností institutů kombatanta a válečného zajatce. Kombatantem¹⁷ se rozumí člověk, příslušník ozbrojených sil určité strany v konfliktu, který má legální oprávnění účastnit se vedení nepřátelských akcí a za tuto činnost nemůže být postižen (tzv. privilegium kombatanta). V případě, kdy je zajat nepřátelskou stranou, se kombatant stává válečným zajatcem a je mu garantována zvláštní ochrana podle MHP. V režimu VOK instituty kombatanta a válečného zajatce neexistuje, účastníci VOK tak bez ohledu na to, za kterou stranu bojují, mohou být stíháni za pouhou účast v boji.

Konečně, pokud jde o kontrolní a sankční mechanismy, pro MOK identifikují prameny MHP řadu takových mechanismů. Jedná se o ochranné mocnosti, Mezinárodní zjišťovací komisi, aktivity MVČK, válečné represálie či individuální trestní odpovědnost za válečné zločiny. Za VOK se původně neuplatňoval žádný z těchto mechanismů, kromě tzv. práva humanitární

¹¹ ICRC, How is the Term "Armed Conflict" Defined in International Humanitarian Law? *International Committee of the Red Cross (ICRC) Opinion Paper*, March 2008, str. 1.

¹² UK, *HH and Others v. Secretary of State for the Home Department*, 2008, UKAIT 22.

¹³ Nejvyšší správní soud, *Mezinárodní ochrana: vážná újma v situacích ozbrojeného konfliktu*, č. j. 5 Azs 28/2008 – 68, publ. pod č. 1840/2009 Sb. NSS, 13. března 2009.

¹⁴ Viz např. S. Sivakumaran, *The Law of Non-International Armed Conflict*, Oxford University Press, 2012, str. 166; S. Vité, Typology of armed conflicts in international humanitarian law: legal concepts and actual situations, *International Review of the Red Cross*, Vol. 91, Is. 873, 2009, str. 69-94.

¹⁵ ICRC, How is the Term "Armed Conflict" Defined in International Humanitarian Law?, *op. cit.*, str. 1.

¹⁶ Viz J. M. Henckaerts, L. Doswald-Beck (Eds), *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, Volume II: Practice*, ICRC/Cambridge University Press, Cambridge, 2005.

¹⁷ Srov. článek 3 Řádu války pozemní a článek 43 Dodatkového protokolu I.

iniciativy MVČK. Postupem doby se ovšem rozdíl mezi oběma typy konfliktů zmenšil. Část mechanismů předvídaných pro MOK přestala, resp. nezačala být využívána (ochranné mocnosti, Mezinárodní zjišťovací komise) a naopak některé mechanismy předvídané jen pro MOK byly rozšířeny i na VOK (individuální trestní odpovědnost za válečné zločiny).

3.1. Mezinárodní ozbrojené konflikty

Mezinárodní ozbrojené konflikty původně zahrnovaly jen ozbrojené konflikty mezistátní. Těmi se rozumějí „*všechny případy vyhlášené války nebo jakéhokoli jiného ozbrojeného konfliktu vzniklého mezi dvěma nebo více Vysokými smluvními stranami, i když válečný stav není uznáván jednou z nich*“ (společný článek 2 Ženevských úmluv) a také „*všechny případy částečné nebo úplné okupace celého území některé Vysoké smluvní strany, i když se tato okupace nesetká s řádným vojenským odporem*“ (společný článek 2 Ženevských úmluv).

Mezistátní konflikt má tedy tři hlavní formy. První je vyhlášená válka – tou je válka, jejíž zahájení se odvíjí od formálního vyhlášení podle Haagské úmluvy III. Druhou formou je jiný ozbrojený konflikt – tím se, v souladu s definicí zavedenou v případě Tadić, rozumí jakékoli „*uchýlení se k ozbrojené síle mezi státy*“. Komentář z roku 2016 k Ženevské úmluvě I z roku 1949 potvrzuje, že ozbrojený konflikt ve smyslu společného článku 2 vyžaduje účast nejméně dvou států, včetně států sdružených do mezinárodních organizací, a že zde „*není žádný požadavek, aby použití ozbrojené síly mezi stranami dosáhlo určité úrovně intenzity*“.¹⁸ Třetí formou je částečná či úplná okupace – podle článku 42 Řádu války pozemní se „*území pokládá za obsazené, je-li skutečně v moci nepřátelské armády*“. Stav okupace se tedy odvíjí od faktické kontroly nad určitým územím náležejícím jednomu státu, kterou vykonává, zpravidla prostřednictvím svých ozbrojených sil, jiný stát, a to bez souhlasu prvního státu.

Dodatkový protokol I z roku 1977 se mezi MOK zařadil, vedle mezistátních konfliktů, také tzv. boje za národní osvobození. Jedná se o „*ozbrojené konflikty, ve kterých národy bojují proti koloniální nadvládě, cizí okupaci či rasistickému režimu za účelem uplatnění svého práva na sebeurčení /.../*“ (článek 1 odst. 4 DPI). Ustanovení v době přijetí mířily na situace v konkrétních zemích (portugalské kolonie, Jihoafrická republika a Izrael/Palestina), proto vždy budilo kontroverze a část států mj. kvůli němu Dodatkový protokol nepřijala. To je jeden z důvodů, proč v praxi ustanovení zatím nedošlo praktické aplikace (přes některé pokusy o něj např. v době konfliktu v Čečensku¹⁹) a zůstalo mrtvou literou. Reálně tedy platí, že MOK jsou i nyní konflikty mezistátní.

3.2. Vnitrostátní ozbrojené konflikty

Vnitrostátní ozbrojené konflikty, resp. ozbrojené konflikty, které nemají mezinárodní ráz, představují, definicí z případu Tadić, „*děletrvající ozbrojené násilí mezi vládní autoritou a organizovanými ozbrojenými skupinami či mezi takovými skupinami uvnitř jednoho státu*“. Z definice vyplývá, že VOK mohou být vertikální (mezi státem a nestátní ozbrojenou skupinou) i horizontální (mezi těmito skupinami navzájem) a že musejí vykazovat dva znaky. Prvním je organizovanost stran v konfliktu, která obvykle nebývá problémem u státu, u nestátních ozbrojených skupin je ale její přítomnost nutno ověřit. Druhým znakem je určitá intenzita, která nemá přesně stanovený práh a bývá odvozováno od faktorů typu délky trvání, volby prostředků, počtu obětí apod. Střety, které nenaplní kterýkoli z obou znaků, nemají povahu VOK, ale jedná se o tzv. vnitřní nepokoje a napětí (masové demonstrace, krátké vzpoury, pouliční násilí aj.).

¹⁸ Article 2 : Application of the Convention, Commentary of 2016, online na https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=BE2D518CF5DE54EAC1257F7D0036B518#_Toc452041593 (navštíveno 1. dubna 2020).

¹⁹ R. Kherad, De la nature juridique du conflit tchéchène, *Revue générale de droit international public*, Vol. 104, No. 1, 2000, str. 143-179.

Vnitřní nepokoje a napětí nepodléhají režimu MHP, aplikuje se během nich vnitrostátní právo a mezinárodní právo lidských práv.²⁰

Všechny VOK musejí vykazovat určitou minimální intenzitu. Samy VOK se však dále dle míry intenzity liší na konflikty nižší intenzity, jež podléhají pouze režimu společného článku 3 Ženevských úmluv, a konflikty vyšší intenzity, na něž se, mají-li vertikální povahu, navíc aplikuje Dodatečný protokol II z roku 1977. Vyšší intenzita je tentokrát právní úpravou navázána na konkrétní kritéria, mezi něž se řadí přítomnost odpovědného vedení u nestátní ozbrojené skupiny, výkon kontroly nad částí území ze strany této skupiny a její schopnost vést trvalé a koordinované vojenské operace a aplikovat MHP (viz článek 1(1) DPII). V návaznosti na přijetí Římského statutu MTS se vedly diskuse o tom, zda tento dokument nevytvořil ještě jeden, třetí režim VOK, když v článku 8(2)(f) vymezil ozbrojené konflikty jiné než mezinárodní povahy definicí převzatou z případu Tadić. Nabízela se otázka, zda se Římský statut snažil vymezit okruh konfliktů pokrytých společným článkem 3 Ženevských úmluv, nebo zda se z tohoto okruhu snažil vydělit určitou podskupinu VOK (odlišnou od VOK dle společného článku 3 i dle DPII). Přes počáteční nejistotu se zdá, že nakonec převážilo první stanovisko, a nadále tedy platí, že VOK má dvě (a pouze dvě) podkategorie.

4. DALŠÍ TYPY OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ?

Tradiční dichotomie ozbrojených konfliktů, tj. jejich rozlišení na MOK a VOK, budí poslední dobou stále více výhrad, a to především v řadách představitelů mezinárodněprávní doktríny. Část těchto autorů se domnívá, že právní režim MOK a VOK by se měl sjednotit a všechny ozbrojené konflikty by měly podléhat shodné právní úpravě. Druhá část naopak tvrdí, že je stávající typologii třeba rozšířit a vedle MOK a VOK potřeba zavést ještě některé další typy ozbrojených konfliktů se svébytnou právní úpravou (popř. tvrdí, že k této změně již došlo). Některé návrhy se těší či těšily i podpoře států, zejména v rámci tzv. války proti terorismu. Tato kapitola uvádí jen příklady uvedených návrhů.

4.1. Jeden ozbrojený konflikt s jednotným právním režimem?

První skupina návrhů směřuje ke sjednocení právních režimů MOK a VOK. Ke sblížení v této oblasti dochází již přinejmenším od 90. let, a to jak prostřednictvím nových smluv, které se mnohdy aplikují na MOK i VOK (např. Úmluva o zákazu chemických zbraní z roku 1993), tak skrze vývoj obyčejových norem (viz obyčejová studie MVČK). Již v roce 1996 Memorandum předložené v rámci procesu přípravy statutu MTS uvádělo, že „*dochází ke konvergenci obou oblastí /.../ s tím výsledkem, že vnitřní konflikt nyní z větší části řídí pravidla a zásady, které se tradičně aplikovaly jen za mezinárodních konfliktů*“.²¹ Ke stejnému závěru dospěl o rok dříve, v již citovaném případě Tadić, i Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii, podle nějž „*v oblasti ozbrojených konfliktů ztrácí rozlišování mezi mezistátními a občanskými válkami svůj význam*“.²² Od konce 90. let se potom začíná objevovat volání po tom, aby se rozdíl mezi MOK a VOK zcela setřel.

Mezi hlavní stoupence tohoto postoje patří mj. Emily Crawford,²³ která se kloní k názoru, že MOK i VOK by měly podléhat stejnému právnímu režimu, který by vycházel z úpravy MOK.

²⁰ Viz H.-P. Gasser, Un minimum d'humanité dans les situations de troubles et tensions internes: proposition d'un Code de conduite, *Revue internationale de la Croix-Rouge*, No. 769, 1988, str. 39-61 ; a D. Momtaz, Les règles humanitaires minimales applicables en période de troubles et de tensions internes, *Revue internationale de la Croix-Rouge*, No. 831, 1998, str. 487-498.

²¹ Memorandum of 22 March 1996 to the Preparatory Committee for the Establishment of the International Criminal Court, cit. in L. Moir, *The Law of Internal Armed Conflict*, Cambridge University Press, 2000, str. 51.

²² ICTY, *Prosecutor v. Duško Tadić*, Case No. IT-94-I-AR72, *op. cit.*, para 97.

²³ E. Crawford, Unequal before the Law: The Case for the Elimination of the Distinction between International and Non-International Armed Conflicts, *Leiden Journal of International Law*, Vol. 20, 2007, str. 441-465.

Crawford uznává, že ve VOK se tradičně neuplatňují některé instituty (kombatanti, váleční zajatci), má ale za to, že pomocí kombinace principů vycházejících z MHP a z práva lidských práv by bylo možné dosáhnout jednotné úpravy, ve které by všichni účastníci ozbrojených konfliktů požívali „shodné a jednotné ochrany“.²⁴ Co přesně by to znamenalo a jak by byl řešen status účastníků VOK, není ovšem zřejmé a sama Crawford připouští, že téma vyžaduje „hlubší analýzu“.²⁵ Tu se pokusili poskytnout představitelé tzv. harmonizačního projektu, který byl v polovině minulého desetiletí řešen na Columbia Law School v New Yorku.²⁶ Cílem projektu bylo ověřit možnost aplikace režimu MOK na VOK. V závislosti na této možnosti byla pravidla platná za MOK rozdělena do pěti kategorií od těch, které lze přenést do VOK bez problémů, po ty, u nichž je to jen těžko možné. Projekt potvrzuje, že režimy MOK a VOK se sice sbližují, jejich úplné splnutí ale není v nejbližší době realistické.

4.2. Další typy ozbrojených konfliktů mimo MOK a VOK?

Druhá skupina představitelů mezinárodněprávní doktríny neprosazuje sjednocení právního režimu MOK a VOK, ale naopak zavedení dalších, nových typů ozbrojených konfliktů. To by mělo reflektovat realitu vývoje ozbrojených konfliktů v posledních desetiletích. V nových typech konfliktů by se buď určitým způsobem využily stávající režimy (aplikoval by se režim pro MOK, režim pro VOK, popř. oba režimy současně), nebo by se pro ně vytvořila zcela nová právní úprava. Asi nejčastěji se v této souvislosti zmiňují jednak ozbrojené konflikty zmezinárodnělé, jednak ozbrojené konflikty transnacionální či extrateritoriální.

Zmezinárodnělé ozbrojené konflikty jsou konflikty, které jsou původně vnitrostátní povahy, v důsledku zahraniční intervence (ze strany jiného státu či mezinárodní organizace) ale dojde k jejich internacionalizaci.²⁷ Je vcelku shoda v tom, že internacionalizace by měla mít vliv na aplikovatelný právní režim, méně shody již panuje v tom, co by měl tento vliv znamenat. Objevují se návrhy na plnou právní internacionalizaci, tj. aplikaci režimu MOK, i na paralelní využití režimů MOK a VOK (tzv. smíšený model). Ke druhému řešení se přiklonil v roce 1986 v případě *Nikaragua* Mezinárodní soudní dvůr, když konflikt v Nikaraguy podřídil současně úpravě MOK (střety Nikaragua vs. USA) a VOK (střety Nikaragua vs. *contras*).²⁸ O desetiletí později smíšený model podpořil, v kontextu občanské války v Bosně a Hercegovině, Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii.²⁹ V právní doktríně se v souvislosti se zmezinárodnělými ozbrojenými konflikty někdy uvažuje i o možnosti zavedení samostatného právního režimu, žádný komplexní návrh v tomto směru zatím ale předložen nebyl.³⁰

Transnacionální ozbrojené konflikty, někdy také nazývané konflikty extrateritoriální, jsou konflikty mezi státem a nestátní ozbrojenou skupinou, k nimž dochází mimo území daného státu.³¹ Téma se stalo aktuální zejména po útocích z 11. září 2001 a vyhlášení tzv. globální války proti terorismu, v rámci níž státy útočily na představitele globálních teroristických sítí, hlavně sítě Al-Qa'ida, v různých částech světa (a naopak). Diskuse pak nabyly nové intenzity

²⁴ *Tamtéž*, str. 462.

²⁵ *Tamtéž*, str. 461.

²⁶ Viz B. Oswald, *The Harmonization Project: Improving Compliance with the Law of War in Non-International Armed Conflicts*, *Columbia Journal of Transnational Law*, Vol. 53, 2014, str. 105-113.

²⁷ Srov. J. G. Steward, *Towards a single definition of armed conflict in international humanitarian law: A critique of internationalized armed conflict*, *International Review of the Red Cross*, Vol. 85, No. 850, 2003, str. 313-350; D. Schindler, *The different Types of Armed Conflicts according to the Geneva Conventions and Protocols*, *Recueil des cours de L'Academie de Droit international*, Vol. 163, 1979, str. 150-151

²⁸ ICJ, *Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua*, *Nicaragua v. United States of America*, Judgement, 27 June 1986, para 219.

²⁹ ICTY, *Prosecutor v. Duško Tadić*, Case No. IT-94-1-A, Appeals Chamber, Appeal, 15 July 1999, para 89.

³⁰ Srov. J. G. Steward, *op. cit.*, str. 335.

³¹ See Roy S. Schöndorf, *Extra-State Armed Conflicts: Is there a Need for a New Legal Regime?*, *New York University Journal of International Law and Politics*, Vol. 37, No. 1, 2004, str. 61-75.

po vzniku tzv. Islámského státu. V případě *Hamdan v. Rumsfeld* se kvalifikací a právním režimem konfliktu proti Al-Qa'ídě zabývaly postupně tři soudní instance v USA. Zatímco nejnížší soud konflikt kvalifikoval jako MOK s plnou aplikací MHP, soud odvolací jej označil za MOK, ve kterém se ovšem s ohledem na charakter aktérů MHP neuplatní, a konečně Nejvyšší soud USA se přiklonil ke kvalifikaci VOK podléhajícího společnému článku 3 Ženevských úmluv.³² Mezinárodněprávní doktrína je v hodnocení taktéž rozdělená. Třeba Sassoli podporuje stanovisko Nejvyššího soudu USA.³³ Schöndorf navrhuje, aby pro daný typ konfliktů vznikl zcela nový právní režim, jenž by kombinoval „*právo nekomatantů z mezistátních konfliktů*“ (zacházení se zadrženými civilisty, princip rozlišování aj.) a „*právo komatantů z vnitrostátních ozbrojených konfliktů*“ (ochrana osob vyřazených z boje, ale žádný zvláštní status pro zadržené bojovníky aj.).³⁴ Žádný z postojů zatím nezískal většinovou podporu mezi autory, tím méně mezi státy.

ZÁVĚR

Mezinárodní humanitární právo se v převážné míře aplikuje pouze za ozbrojeného konfliktu, vymezení ozbrojeného konfliktu je tedy klíčové pro určení sféry aplikace MHP. Sám pojem ozbrojený konflikt byl do MHP zaveden, resp. zde začal být výrazněji využíván po druhé světové válce, kdy nahradil starší pojem válka, který byl z právního hlediska poměrně úzký (omezoval se na formálně vyhlášené mezistátní střety vyšší intenzity). Definice ozbrojeného konfliktu není obsažena v žádné smlouvě MHP, postupem doby se ale prosadilo vymezení zavedené v roce 1995 Mezinárodní trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii, podle níž se za ozbrojený konflikt považuje „*uchýlení se k ozbrojené síle mezi státy nebo děletrvající ozbrojené násilí mezi vládní autoritou a organizovanými ozbrojenými skupinami či mezi takovými skupinami uvnitř jednoho státu*“.

Ozbrojené konflikty se tradičně dělí na mezinárodní (tj. mezistátní konflikty a, teoreticky, boje za národní osvobození) a vnitrostátní (konflikty podle společného článku 3 Ženevských úmluv a konflikty podle Dodatkového protokolu II). MOK a VOK se od sebe vzájemně liší okruhem aplikovatelných norem, přítomností/absencí určitých právních institutů (komatanti, váleční zajatci) a nastavením kontrolních a sankčních mechanismů. V posledních desetiletích se stále častěji objevují názory, že stávající typologie ozbrojených konfliktů není uspokojivá a že by mělo dojít buď ke sjednocení právní úpravy MOK a VOK a zavedení jednotné kategorie ozbrojeného konfliktu, nebo naopak k vytvoření nových typů ozbrojených konfliktů, jež by buď kombinovaly právní režimy MOK a VOK, nebo by podléhaly samostatné právní úpravě. Nejčastěji se v této souvislosti mluví o ozbrojených konfliktech zmezinárodnělých a transnacionálních/extrateritoriálních, ani jedna z kategorií se ale zatím šířeji neprosadila. V této chvíli tak podle všeho stále platí názor MVČK, že třetí typ ozbrojeného konfliktu mimo MOK a VOK v MHP zatím neexistuje.

Tento dokument je výsledkem aplikovaného výzkumu Ústavu mezinárodních vztahů, v.v.i., v rámci projektu TA ČR BETA 2, č. TIRVMZV814 nazvaného „Aktuální výzvy mezinárodního práva“.

³² G. S. Corn, Hamdan, Lebanon, and the Regulation of Armed Conflict: The Need to Recognize a Hybrid Category of Armed Conflict, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 40, No. 2, 2007, str. 295-355.

³³ M. Sassoli, Transnational Armed Groups and International Humanitarian Law, *HPCR Occasional Paper Series*, Harvard University, Winter 2006, str. 9.

³⁴ Roy S. Schöndorf, *op. cit.*, str. 47.